

Иванка ГЕРГОВА

Институт за изследване на изкуствата при БАН, София

НАЙ-РАННИТЕ ИКОНИ НА ДИЧО ЗОГРАФ В БЪЛГАРИЯ¹

Ключови думи: Дичо Зограф, икони, ерминия

Абстракт: В църквата „Св. Неделя“ в с. Дебрене, близо до гр. Сандански в югозападна България преди сто години е бил документиран подпис на Дичо Зограф Дебрели, поставен през декември 1844 г. Иконите днес са надживописани, но въз основа на стилово анализ се атрибуират като творби на Дичо Кръстев от с. Тресонче четири от царските икони на иконостаса.

Дългогодишните теренни проучвания на проф. Асен Василиев са установили една поредица от икони, подписани от Дичо зограф от Тресонче в северозападна България, изпълнени през 1861, 1863 и 1867 г. за градовете Лом, Видин и Кула и с. Градец, Видинско¹. Към този списък трябва да се добави и иконостасния комплект в с. Слана бара, Видинско, изпълнен през 1867 г.² Не знаем подробности за това как Дичо зограф е получил тези поръчки, идвал ли е лично по тези места, или е изпращал готовите икони, работени в ателието? Иконите от с. Градец³ са датирани от 14, 16 и 20 декември 1867 г. и със сигурност не са правени в далечното видинско село, а у дома, като работата е прекъснала за рождественските празници. Наисти-

на, логично е да се допусне, че Дичо поне в някои случаи сам е докарвал готовите икони, при което е получавал и следващи поръчки. Един интересен факт е, че по-ранната от известните ерминии на зографа е била запазена от уредника на видинския музей Васил Атанасов⁴. Дичо изглежда е първият мияшки зограф, който работи по тези места. Сигурно не е случайно, че по-късно и синът му Аврам Дичов, и внукът му Кръстьо Аврамов, и Петре Дебранец, Евгени Кузманов и други мияци през 70-те и 80-те години на 19 век буквално заливат с икони храмовете в селата около Видин, а и по-широко в северозападната част на България⁵. Дичо зограф е правил иконите си за тази част на България, когато е бил вече широко известен, утвърден и авторитетен майстор, в разцвета на творческата си зрелост и малко преди преждевременната си кончина. Несъмнено тези икони заслужават специално проучване и публикуване, тъй като много малко от тях са публикувани⁶.

¹ Василиев, А. Дичо Зограф. – Македонска мисъл, кн. 7-8, март-април, 1946, 372-384; Василиев, А. За изобразителните изкуства в северозападна България. В: Комплексна научна експедиция в северозападна България през 1956 година. София, 1958, 225-234, 239-241; Василиев, А. Български възрожденски майстори. София, 1965, 186-187.

² Данни за това се съдържат в инвентарната книга на Историческия музей в гр. Видин, която е ценен източник за подписани произведения на иконопиаста в района, резултат на теренни обиколки на музейните служители в миналото.

³ Лачев, М. Село Градец и храмът му „Прор. Илия“ (кратък исторически очерк). – Духовна култура, кн. 4, 2001, 25.

⁴ Василиев, А. Дичо зограф. – Македонска мисъл, 383. За ерминии на Дичо Зограф: Мутафов, Е. Поглед врз двете ерминии на Дичо Зограф. – Сборник Средновековна уметност, 3. Скопје, 2001, 268-280; Лозанова, Р. Ерминията на Дичо Зограф от Музея за история на София. – Духовна култура, кн. 8, 2001, 27-31.

⁵ Василиев, А. За изобразителните изкуства, 212, 213, 224, 237-239, 251; Василиев, А. Български възрожденски майстори, 189, 190; Гергова, И. Възрожденско изкуство в Михайловградски окръг. София, 1983, 65-68; Гергова, И. Православно изкуство във Видинско. Предварителни наблюдения. – Проблеми на изкуството, 4, 2015, 38-49.

⁶ От 2013 г. започна българо-македонски научен проект „Изкуството на 18 и 19 векове. Дебърска и Самоковска художествени школи“ с ръководител от македонска страна акад. Цветан Грозданов, а от българска чл. кор. проф. Иванка Гергова. Българските участници проведоха теренни проучвания във Видинска епархия

1. Иконостас в църквата „Св. Неделя” в с. Дебрене, Санданско (фотография Иван Ванев)

Тук ще представя един неизвестен ансамбъл от икони на зографа, правени през най-интересния период на творчеството му - началния.

През 1919 и 1922 г. етнографът Антон Стоилов прави научни изследвания в Мелнишко и Горноджумайско. В Отчета за научната си обиколка⁷ той се спира на църквата „Св. Неделя” в с. Дебрене в околностите на Свети Врач (днес гр. Сандански). Според него църквата е строена през 1844 г., всички надписи по стенописите и иконите били на гръцки. Стоилов цитира подписа на патронната икона Св. Неделя: ο ζωγραφος δημιος δεβρελης. 1844 μν δεκε ιε/ζωγραφъ смиренї дичо ѿ дебортъ аѡмд дикември ѱε.⁸ Публикуването на текста на Антон Стоилов през 1993 г. остава неизвестно на изкуствоведската колегия, или поне не довежда до интерес към иконите в църквата на с. Дебрене. Две години по-късно е публикуван първият том на енциклопедия Пирински край, в която има няколко реда за църквата в с. Дебрене⁹, но името на Дичо зограф там не се споменава.

с цел издирване и документиране на творби на мяшки майстори строители и зографи. Резултатите от експедициите се подготвят за печат.

⁷ Петров, П. Проучвания в Мелнишко и Горноджумайско (непубликуван труд на Антон П. Стоилов). – Македонски преглед, кн. 4, 1993, 75-81.

⁸ Пак там, 81.

⁹ Енциклопедия Пирински край. Том 1 А-М. Благоевград, 1995, 254.

Църквата „Св. Неделя” е част от архитектурен комплекс, в който има и сграда, строена за килийно училище, параклис „Св. Богородица” и масивна камбанария. От времето, когато А. Стоилов е посетил църквата са настъпили промени – почти цялата вътрешност на църквата е измазана, от стенописите са останали малки следи от орнаменти в олтар и на северната фасада над вратата за женското отделение. Никакъв надпис за строежа на храма не е запазен. Повечето икони са надживописани, включително е закрит цитираният подпис на Дичо зограф върху иконата на св. Неделя. Една от причините за надживописванията вероятно са гръцките надписи, които са закрити или повторени отгоре на български. При пръв поглед, особено от човек, който смята, че разпознава специфичните типажки на Дичо зограф от зрялото му творчество, на иконосаса в Дебрене няма негови икони. Запазеният надпис върху царските двери е от 1884 г., оставен от иконописеца Атанас поп Константинов, от същата ръка и година е и задпрестолното разпятие. Възможно е през тази година църквата да е обновена и да е направена непретенциозната конструкция на иконостаса, в който са монтирани и запазените по-стари икони. (ил. 1)

За мен няма никакво съмнение, че Антон Стоилов е преписал дословно подписите от иконата Св. Неделя, за него името на Дичо е било съвсем непознато. На гърба на първия лист от ерминията на Дичо Зограф, пазена в Центъра за сल्याновизантийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ и

във втората ерминия в Музей за история на София (1851 г.) зографът е изписал модел за своя подпис на гръцки¹⁰, който съвпада с този, преписан от А. Стоилов. (ил. 2) Светицата е представена в иконата до коляно, като държи с две ръце богато украсен голям кръст. Не ми е известна подобна икона на св. Неделя от зографа от Тресонче, но бих посочила други три, които са сходни с нея. Едната е икона на св. Екатерина в гробищната църква „Св. Козма и Дамян“ в отдалечения само на 7 км. гр. Сандански, върху която не забелязах надписи. Другата е също Св. Екатерина, от колекцията на Националния археологически музей в София, с неизвестен произход, недатирана и неподписана¹¹. Третата има сигнатура „Св. Петка“, която е върху оригиналния надпис, но светицата е с атрибутите на св. Анастасия Фармаколитрия. Иконата е в църквата „Св. св. Кирил и Методий“ до Роженския манастир, работена е през 1858 г. от мелнишкия зограф Яков Якуми Николай¹². Без да твърдя, че посочените сходни икони са дело на Дичо зограф, някаква връзка между тях има – близки са иконографските решения, типажите, както и някои декоративни елементи. Особено в иконата от Националния археологически музей можем да наблюдаваме похвати от ранния период на Дичо зограф: спиралите с цветчета, гравирани върху нимба и бароковите каруши за сигнатурите са извънредно сходни с иконата на Богородица с Младенеца от църквата на „Св. Петър и Павел“ в с. Тресонче, изпълнена през 1845 г.¹³

Грубото надживописване и лошото състояние на иконите от царския ред на иконостаса в църквата на с. Дебрене пречат да се разбере дали всички икони са правени наведнъж и от една ръка. Гърбовете им показват като че ли еднаква обработка на дъските, макар че това не е сигурно свидетелство за определяне на авторството.

(ил. 3) На гърба на иконата Богородица с Младенеца е изписана с молив годината 1844, вероятно при или след надживописването, същата година личи и по долната рамка. В долния ляв ъгъл на лицевата ѝ част се вижда скрописен надпис на

¹⁰ Мутафов, Е. Поглед врз двете ерминии на Дичо Зограф, 277 – публикува подписа само от по-късната ерминия.

¹¹ Гергова, И., Й. Гагев, И. Ванев. Християнско изкуство в Националния археологически музей - София. Каталог. София, 2012, кат. II. 148. Дтировката на иконата и атрибуцията ѝ в каталога очевидно трябва да се ревизират.

¹² Мутафов, Е., И. Гергова, А. Куюмджиев, Е. Попова, Е. Генова, Д. Гонис. Гръцки зографи в България след 1453 г. София, 2008, ил. 335.

¹³ Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река. Струга, 2013, сл. 3 на с. 112.

2. Св. Неделя. 1844 г. Дичо зограф (фотография Иван Ванев)

гръцки, който е почти напълно покрит с боя и заличен. Въпреки лошото състояние на живописата, и тя може да се приеме за дело на Дичо зограф. Най-голямо сходство намирам с иконите от църквата „Св. ап. Петър и Павел“ в с. Тресонче (1845 г.)¹⁴, от църквата „Св. Богородица“ в с. Росоки (1845 г.)¹⁵ (ил. 4) и от манастира Бањска (1846 г.)¹⁶. Сходни са лицата на Богородица и Младенеца и особено характерните за ранния период на зографа барокови медальони за надписите на персонажите с глвичка на херувим в долната част.

Тези наблюдения поощряват понататъшната атрибуция на иконите от иконостаса. (ил. 5) На пръв поглед иконата на св. Никола е съвсем различна от изображенията на светеца, които прави майсторът от Тресонче. Това особено важи за лицето, но то е най-силно надживописано. Въпреки

¹⁴ Цветковски, С. Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов. Струга, 2010, 159, сл. 12; Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река, сл. 3 на с. 112.

¹⁵ Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река, сл. 2 на с. 82.

¹⁶ Цветковски, С. Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов, 152, сл. 3.

3. Св. Богородица с Младенеца. 1844 г.
(фотография Иван Ванев)

това може да се отбележи сходството му с лицето на св. Никола от едноименната икона на Дичо в църквата „Св. Петър и Павел“ в родното му Тресонче (1846 г.)¹⁷. (ил. 6) Ако направим сравнение с иконата на Христос Велик архиепiscop, подписана от Дичо Зограф през същата 1844 г. в църквата Св. Богородица в с. Росоки¹⁸, ще намерим сходства, които убеждават в атрибуцията и на иконата на св. Никола в с. Дебрене като дело на зографа от с. Тресонче. Орнаментиката по одеждите, по омофора, благославящата десница, очертанието на дясната ръка и ръкава са почти идентични, фонът е също светлозелен. В дичовите икони на св. Никола от църквата в с. Требище (1849)¹⁹, от църквата „Св. Богородица“ в Гари (1861)²⁰ и от с. Вевчани

¹⁷ Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река, сл. 6 на с. 115.

¹⁸ Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река, сл. 1 на с. 81.

¹⁹ Цветковски, С. Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов, 198, сл. 7; Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река, сл. 4 на с. 158.

²⁰ Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река, сл. 3 на с. 185.

4. Св. Богородица с Младенеца. 1845 г. Църква „Св. Богородица“, с. Росоки (по Сашо Цветковски)

(1867)²¹, виждаме един характерен и индивидуален детайл - началка от отвореното евангелие с образа на Христос Добрия пастир. Макар надписът от отвореното евангелие, което държи св. Никола от иконата в с. Дебрене да е надживописан, тази началка е оставена или възпроизведена. (ил. 7, 8, 9) Ктиторският надпис на иконата вероятно възпроизвежда закрития при надживописването: „Подарена отъ Гога Костадиновъ 24 юли 1844“. Ако е точно преписан, той дава важен хронологичен ориентир – иконите за църквата са работени поне от юли до декември.

Може би най-хубавата икона от иконостаса е Слизане в ада. (ил. 10) И нейните дарителски надписи, които трябва да са били на гръцки, са заличени и повторени отгоре. Върху саркофага на Адам се чете: „Подарена отъ Сми..нъ Китановъ/Изографъ Ди..26/1844 „. Въпреки, че не е добре четливо, името на зографа едва ли е друго, освен на Дичо. Тази икона показва истинските способности на младия иконописец и извънредната подготовка,

²¹ Цветковски, С. Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов, 199, сл. 8.

5. Св. Никола. 1844 г.
(фотография Иван Ванев)

кято е получил при своя учител. Композицията е едновременно динамична и уравновесена. Всеки детайл е изпълнен много прецизно. Интересен и рядък е гръцкият текст, с който Христос се обръща към Адам, когото вади от гроба. (ил. 11, 12, 13) Всъщност в иконата се осъществява активен диалог, защото и св. Йоан Предтеча държи свитък с текст, и дяволите под краката на Христос произнасят фрази, които са записани над главите им. В ерминията на Дичо Зограф, пазена в Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“, на л. 176а намираме описание на сцената Слизане в ада, с текстовете, с които Христос се обръща към Адам и текста, който държи св. Йоан Предтеча. (ил. 14) Те са буквално същите като в иконата от с. Дебрене. В ерминията няма предвидени текстова за дяволите. Трябва да се отбележи, че всравнение с ерминийното описание на сцената в иконата от с. Дебрене липсват само ангелите в небето. Сходна композиция има едноименната икона на Дичо в охридската църква „Св. Никола Геракомия“ от 1863 г.²²

²² Шекеровска, В. Сидното сликарство и иконописот на Дичо Зограф во храмот Свети Никола-Герако-

6. Св. Никола. 1846 г. Църква „Св. ап. Петър и Павел“, с. Тресонче (по Сашио Цветковски)

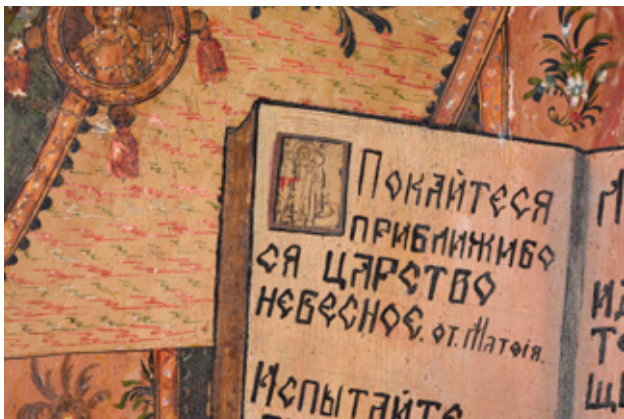
В царския ред на иконостаса има още икони: Св. Йоан Рилски, Св. Георги, Христос Вседържител, Св. Йоан Предтеча, Св. Харалампий, Св. св. Кирил и Методий, Арх. Михаил вади душата на грешника. С изключение на късната икона на св. св. Кирил и Методий, останалите са може би синхронни с иконите на Дичо зограф, но се колебая в тяхната атрибуция. Дали поне някоя от тях е правена от мелнишки зограф би могло да се разбере от евентуална бъдеща реставрация²³. Същото се отнася и до иконите в малкия иконен ред на иконостаса, някои от които са като че ли работени от ръката, изпълнила част от царските икони като Св. Харалампий, например, но и те са твърде сериозно надживописани.

Не ми е известно какво означава споменаването в Енциклопедия Пирински край, че иконите (40 на брой) били донесени от Мелник²⁴. Тъй

мија во Охрид. Сборник. Средновековна уметност. 3. Музеј на Македонија. Скопје, 2001, сл. на с. 255.

²³ За втория етап от българо-македонския проект под надслов “Споделено културно наследство 18-19 в.” е предвидено реставриране на иконите в църквата „Св. Неделя“ в с. Дебрене.

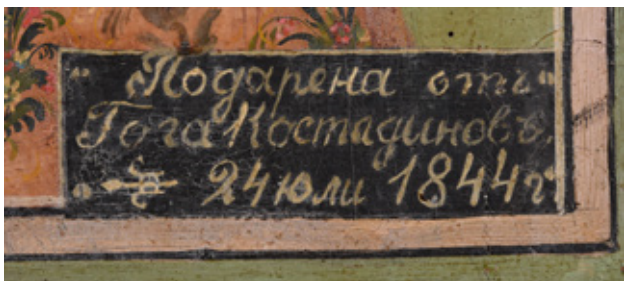
²⁴ Енциклопедия Пирински край. Том 1 А-М. Благоевград, 1995, 254.

7. Детайл от иконата Св. Никола, църква „Св. Неделя“, с. Дебрене (фотография Иван Ванев)

8. Детайл от иконата Св. Никола, църква „Св. Неделя“, с. Дебрене (фотография Иван Ванев)

9. Детайл от иконата Св. Никола, църква „Св. Неделя“, с. Дебрене (фотография Иван Ванев)

като всички изглеждат правени точно за този иконостас, възможно е да е имало някакъв спомен в местното население за мелнишки иконописец (или живописци), работил за църквата им²⁵. Дали Дичо от Тресонче е бил в някакви отношения с другите зографи, или е получил поръчка независимо от тях на този етап на проучването не може да се изясни.

И така, в с. Дебрене, Санданско имаме едни от най-ранните икони на Дичо зограф²⁶. И тук

²⁵ При посещението ми в църквата през юни 2013 г. клисарката ми каза същото – че иконите в църквата им са донесени от Мелник, без да може да уточни нищо повече.

²⁶ За най-ранните досега познати икони, подписани

10. Слизане в ада. (фотография Иван Ванев)

можем да се питаме бил ли е зографът лично в селото и как е получил поръчката. През 1844 г. той е бил само на 25 години и едва ли ще е бил известен толкова далеч от родното си място. Преди тази година зографът е работил само в близост до родното си село – в Лазарополе²⁷. През същата 1844 г. са известни: разпятие от църквата в Тресонче²⁸, иконите Христос Велик архиерей и Св. Йоан Предтеча (надживописване на по-стара икона) в църквата на с. Росоки²⁹, празнични икони в

от Дичо Зограф виж: Цветковски, С. Живописот на Дичо Зограф во црквата Св. Георги, Лазарополе (Прилози кон познавање на најраните подпишани дела). – Проблеми на изкуството, 1, 2011, 24-28; Цветковски, С. Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река, 21. Мнение, че иконите, подписани от Дичо зограф през 1840 г. от иконостаса на църквата в Лазарополе са работи на друг, едноименен зограф виж: Поповска-Коробар, В. За иконостасот на црквата Свети Ѓорѓи в Лазарополе. – Патримониум МК, кн. 11, 2013, 233, 234.

²⁷ Цветковски, С. Живописот на Дичо Зограф во црквата Св. Георги, Лазарополе.

²⁸ Поповска-Коробар, В. Икони од Музејот на Македонија. Скопје, 2004, кат. 191.

²⁹ Грозданов, Ц. Почетоците на Дичо Зограф и иконостасот во село Росоки. – В: Грозданов, Ц. Живописот во Македонија XVIII-XIX век. Скопје, 2011, 81–93.

11. Детайл от иконата *Слизане в ада*.
(фотография Иван Ванев)

Лазарополе³⁰, иконата Богородица Пантонхара от Охрид³¹.

Тук може би не е излишно да спомена местната легенда, че село Дебрене е заселено от жители на гр. Дебър, избягали от опасността от по-турчване³². Впрочем селото се споменава с това име от 17 век³³ и дори легендарните събития да имат историческа основа, трябва да са се случили твърде отдавна. Разбира се, това не пречи местните жители да са поддържали връзки със западната част на Македония. Възможно е самият Дичо да е посетил тези места и ако това е така, едва ли можем да се съмняваме, че истинската му цел е бил Рилския манастир, където тъкмо се е изписвала

³⁰ Цветковски, С. Живописот на Дичо Зограф во црквата Св. Георги, Лазарополе, 26; Поповска-Коробар, В. За иконостасот, 234-236.

³¹ Алексиев, Е. Дичо Зограф. Скопје, 1997, 6.

³² Петров, П. Проучвания в Мелнишко и Горноджумайско, 81. Яранов, Д. Преселническо движение на българи от Македония и Албания към българските земи през XV до XIX век. - Македонски преглед, кн. 2-3, 1932, 78.

³³ Енциклопедия Пирински край. Том 1 А-М. Благоевград, 1995, 254.

12. Детайл от иконата *Слизане в ада*.
(фотография Иван Ванев)

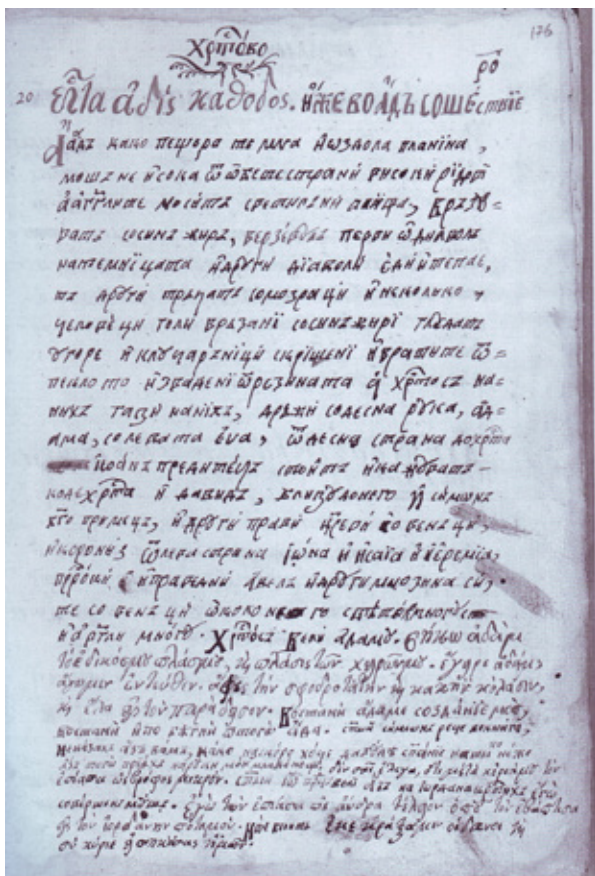
13. Детайл от иконата *Слизане в ада*.
(фотография Иван Ванев)

новата главна църква, през 1844 г. в нея са работили Димитър Христов и брат му Захарий Зограф от Самоков, а две години по-рано там е пребивавал учителят му Михаил от Самарина³⁴. Може би така се обясняват многобройните съвпадения, намерени от А. Куюмджиев между стенописите в Рилската главна църква и описанията в по-ранната Дичова ерминия³⁵. За Куюмджиев това остава загадка, защото той се придържа от по-ранната датировка на ерминията, предложена от Емануел Мутафов – между 1835 и 1839 г.³⁶ Впрочем, тази датировка не се доказва по някакъв начин, а е логическа конструкция на автора на публикацията за двете ерминии. В началото на ерминията зографът е записал примерни дарителски надпи-

³⁴ За стенописите в риломанастирския католикон виж подробно в: Куюмджиев, А. Стенописите в Главната църква на Рилския манастир. София, 2015.

³⁵ Куюмджиев, А. Стенописите, 567.

³⁶ Мутафов, Е. Поглед врз двете ерминии, 270.

14. Ерминия на Дичо Зограф.
 Център за славяно-византийски проучвания
 „Проф. Иван Дуйчев“. Л. 176а

15. Св. Пантелеймон. 18 век. Църква „Св. Неде-
 ля“, с. Дебрене (фотография Иван Ванев)

си за икони, единият от 29 декември 1844 г.³⁷ Да напомня, че цитираният от А. Стоилов надпис от иконата на св. Неделя в църквата на с. Дебрене е именно от декември 1844 г. Струва ми се възможно това да е указание за по-късна датировка на ерминията – старото мнение, че тя е писана през 1844 г. изглежда по-вероятно.

Не съм сигурна как да тълкувам този факт, но в църквата на с. Дебрене има една икона на св. Пантелеймон, която очевидно е дело на анонимното охридско ателие от 18 век, изследвано от В. Поповска-Коробар.³⁸ (ил. 15) Дичо зограф няколко пъти е получавал поръчки да „обнови“ икони на това ателие – през 1844 и 1845 г. в църквата „Въведение Богородично“ в с. Росоки рисува на гърбовете на иконите на Богородица и Христос същите сюжети и „обновява“ иконата на св. Йоан Предтеча³⁹; през 1863 г. надживописва иконата Богородица с Младенеца в охридската църква „Богро-

дица Перивлепта“⁴⁰. Зографите от това охридско ателие са работили на много места, където около половин век по-късно се подвизава Дичо зограф. Дали той е донесъл иконата на св. Пантелеймон в с. Дебрене не може да се определи. Макар и редки, но вече са известни и други икони на „охридската пробарокна група“ от последната четвърт на 18 век на територията на България⁴¹. Във всички случаи тази икона е свидетелство за връзки на жителите на с. Дебрене с Охрид или по-широко – със западната част на Македония.

Независимо от обстоятелствата, при които са поръчани и създадени иконите в църквата „Св. Неделя“ в с. Дебрене, те добвят нови штрихи към портрета на един от най-продуктивните и интересни зографи от балканския 19-ти век. Макар

³⁷ Пак там, 269.

³⁸ Поповска-Коробар, В. Иконописот во Охрид во XVIII век. Скопје, 2005, 106-138.

³⁹ Поповска-Коробар, В. Иконописот, 125, 126.

⁴⁰ Поповска-Коробар, В. Иконописот, 108, бел. 16.

⁴¹ Гергова, И., Й. Гатев, И. Ванев. Християнско изкуство в Националния археологически музей-София. Каталог. София, 2012, кат. II. 106 – икона на Христос Вседържител от Арбанаси; II. 120 – икона на Христос Вседържител с неизвестен произход. Известни са ми и други икони на анонимното ателие на българска територия.

само в началото на творческия си път, той очевидно е харесван и търсен иконописец, който е твърде активен. Поради ясно очертаната стилна характеристика на ранните му творби, която по-късно променя, изпъкват проблема за неговите модели – творби и зографи, от които директно или индиректно се учи. Възможно е сред тях да са били и мелнишките зографи. Тази посока на

изследване творчеството на Дичо зограф от с. Тресонче изглежда особено актуална и плодотворна⁴². Не бива да се пропуска и вероятното въздействие върху него на стенописите в Главната църква на Рилския манастир.

Ivanka GERGOVA

THE EARLIEST ICONS BY DIČO ZOGRAF IN BULGARIA

Summary

For the first time are published several icons from the royal beam found on the iconostasis of the church of the Holy Sunday (Sv. Nedela) in the village Debrene in vicinity of the town of Sandanski in Bulgaria. Round about a hundred years ago a Bulgarian ethnographer had noted the signature of Dičo Zograf “Debreli” from 1844 on the patron’s icon. Today the icons are over painted, and the Greek inscriptions are smeared. The paper gives an attribution of the icons

of The Holy Sunday, The Holy Virgin and Child, St. Nicholas and the Descent to Hell to painter Dičo Zograf from the village of Tresonče. These are the earliest icons found on Bulgarian territory, and also his the earliest works. In the text a supposition is given that the icons were painted after the authors visit to the Rila Monastery, and the influence from the notes in his early guide book (ermineia).

⁴² Нови насоки за търсене моделите на младия Дичо Зограф посочи Виктория Поповска-Коробар в конференцията, посветена на 140 години от смъртта на Дичо Зограф през октомври 2013 в Охрид.

Иванка ГЕРГОВА

НАЈРАНИТЕ ИКОНИ НА ДИЧО ЗОГРАФ ВО БУГАРИЈА

Резиме

За прв пат се публикуваат неколку икони од царскиот ред на иконостасот во црквата Св. Недела во с. Дебрене до гр. Сандански во Бугарија. Пред околу сто години еден бугарски етнограф запишал потпис на Дичо зограф „Дебрели“ од декември 1844 г. од патронската икона. Денес иконите се пресликани, а грчките натписи се замачкани. Во текстот се атрибуираат на Дичо Крстев

од с. Тресонче иконите на св. Недела, Богородица со Младенецот, св. Никола и Слегубањето во Адот. Тоа сè не само најраните икони на зографот на бугарска територија, туку и од најраните познати дела воопшто. Изречено е претпоставка, дека иконите се изработени после престојот на зографот во Рилскиот манастир, кој имал влијаније и врз текстовите во неговата порана ерминија.